

Razprave v revijah:

1. Kronika II, 1935: Franjo A. Pivka, Mariborska letalska stotnija. — 2. Delo, Glasilo ZKS, XXI, 1952, št. 5-6: dr. Rudi Kyovsky, Slovenska krajina (Prekmurje). — 3. Svet ob Muri, 1957, št. 4-6: Miroslav Kokolj, Prekmurje v prevratni dobi. — 4. Nova pot, 1. XIX, 1967, št. 7-9: Ivan Zelko, Narodnost prekmurskih Slovencev in Miško Kranjec. — 5. Dialogi, 1970, št. 4-5: Vanek Šiftar, Madžarizacija in pomurski tisk v začetku XX. stoletja; št. 7-9: Ivan Škafar, Slovenska na-

rodna zavest dr. Franca Ivanocyja in narodnostni pomen prekmurskega tiska v XX. stoletju; št. 11: Vilko Novak, Pomen narečja za ohranitev narodnosti v Prekmurju. — 6. Nova mladika, 1973, št. 7-10: Ivan Škafar, dr. Franc Ivanocy in mohorske knjige v krajini med Muro in Rabo. — 7. Prostor in čas, 1974, št. 3-6: Ivan Škafar, Pred sedemdesetimi leti. — 8. Revija Donauraum, 19. Jahrg, Wien, 1974, 1/2 Heft: Franz Hieronymus Riedl, Die ungarische Nationalitätspolitik.

DVE POROČILI IZ LETA 1929 O NEMŠKI MANJŠINI V SLOVENIJI

TONE ZORN

I

Med dokumenti, ki omogočajo spoznavanje položaja nemške manjšine v Sloveniji v času med obema svetovnjima vojnama, sta tudi obsežni poročili velikih županov ljubljanske in mariborske oblasti iz marca leta 1929. Izdelani sta bili po naročilu jugoslovanskega notranjega ministrstva po prepovedi delovanja Političnega in gospodarskega društva za Nemce v Sloveniji (društvo je bilo prepovedano februarja tega leta). Oba dokumenta, ki ju na tem mestu v glavnem povzemamo, hrani arhiv Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani.

Oba dokumenta pri cenitvi števila pri nas živčih Nemcev izhajata iz podatkov jugoslovanskega ljudskega štetja leta 1921. Zanimivo pa je, da veliki župan ljubljanske oblasti opozarja, da je bilo leta 1921 »pri oficijelnem štetju« našteto v Ljubljani 1700 Nemcev, medtem naj bi jih bilo po »cenitvi ljubljanskega policijskega ravnatelja do 2500«; med njimi so »inozemci v večini, tako da število domačih Nemcev ne dosega čez 1000«. Za območje mariborske oblasti je v poročilu izraženo mnenje, da so leta 1921 našteali 23.670 pripadnikov nemške manjšine, od tega po večini v Mariboru, Ptuj, Celju, Apaški kotlini, Prekmurju in v še nekaterih občinah zgornje dravske doline. Veliki župan je poudarjal, da so zajeti v to število poleg pravih Nemcev, »to je onih, ki pripadajo nemški narodnosti po krvi«, tudi tisti, »ki so se pod vplivom raznih okoliščin povodom ljudskega štetja vpisali za Nemce«. Med te »okoliščine« je naštel nemški pritisk pred letom 1918, tako da so se leta 1921 mnogi »gospodarsko šibki politično odvisni Slovenci dali zavesti od oportunističnih razlogov do tega, da so se pri ljudskem štetju vpisali za Nem-

ce«. Zato je tudi leta 1921 ugotovljeno število Nemcev »skoro gotovo previsoko«. Po nakanem kriteriju je veliki župan razdelil štatersko nemštvo na tri kategorije. Prvo naj bi predstavljali »pravi Nemci in stari germaniziranci«. Teh naj bi bilo 8300, od tega 2500 v Apaški kotlini, 1800 v Prekmurju, ostalih 4000 pa v omenjenih treh mestih in drugih krajih. V drugi kategoriji naj bi bilo 10.000 ponemčencev v prvi ali v drugi generaciji, zadnjo kategorijo pa naj bi predstavljalo 5000 Slovencev, ki »so se (leta 1921 op.) vpisali za Nemce«.

Obe poročili, ljubljansko in mariborsko, žal nista izdelani po enotnih merilih, zato podatki, ki jih povzemamo, niso v celoti uskladeni. Iz njih je videti, da so znašali na območju ljubljanske oblasti izdatki za vzdrževanje nemških manjšinskih šol v letih 1927-1928 nekaj več kot 180.000 din. Ti izdatki so se krili iz doklad in naklad na državne davke ter iz samostojnih občinskih davščin. V celoti je bilo v tem času na območju ljubljanske oblasti 13 nemških manjšinskih šol, od tega na območju kočevskega okraja v Oneku, Ovčjaku, Rajhenau, Spodnjem logu, Starem bregu, Grčaricah, Podlogu in Verdrengu. Posebna dvorazredna nemška šola je bila tudi v Ljubljani (ustanovljena je bila 9. februarja 1919 ter imela 4 dekliške in 3 deške razrede). Zaradi pomanjkanja učencev je bila ljubljanska šola 4. oktobra leta 1921 skržena na vsega pet razredov, do leta 1925 pa je to število padlo na 2 razreda z 32 učenkami in učenci. V času priprave poročila velikega župana ljubljanske oblasti je imela šola v dveh razredih 42 učencev, nastanjena pa je bila v poslopju druge mestne deške osnovne šole na Zoisovi cesti. Ljubljanska občina je šolo (»kakor vse

svoje osnovne in meščanske šole») brezplačno oskrbovala s kurjavo, razsvetljavo in vodo. Šola je bila z učili dobro založena, »prednjačila pa je vsem ostalim šolam v Ljubljani glede samoučil«.

Poleg naštetih je bilo na območju ljubljanske oblasti še 19 šol z nemškimi vzporednicami. Poročilo našteva kraje s takimi šolami. Na območju kočevskega okraja so bile take šole v Kočevju (6 vzporednic), Kočevski Reki (po en nemški in slovenski razred), trirazrednica v Koprivniku, šola v Livoldu je imela nemške in slovenske vzporednice, trirazrednici v Mozlju in Starem logu sta imeli po dva nemška razreda, enako število tudi petrazrednica v Stari cerkvi, medtem ko je imela dvorazredna osnovna šola v Štalcerjih po eno nemško in slovensko vzporednico.

Dalje sta bili v Vrčicah in Planini (črnomaljski okraj) po dve nemški vzporednici na tamkajšnjih enorazrednicah. Nemščino so poučevali še na osnovni šoli v Maverlenu po tri ure tedensko. V Črmošnjicah, Lazah, Poljanah, Podstenicah, Smuki, Doljnji Topli rebi in v Štalah (novomeški okraj) so imeli po poročilu utrakvistični pouk. Zunaj širšega kočevskega območja sta bili dve nemški vzporednici še na Gorenjskem, na jeseniški osnovni šoli. Poročilo poudarja, da je na nemških in utrakvističnih šolah poučevalo »dosti učiteljev nemške narodnosti in da se za pouk uporabljajo razne nemške šolske knjige«.

Poglejmo še, kakšno je bilo stanje manjšinskega šolstva na območju mariborske oblasti. Tu so imeli v šolskem letu 1928/29 na 12 šolah 15 nemških razredov s 603 učenci. Stroški za te razrede so v šolskem letu 1927/28 znašali 129.073 din, v prihodnjem šolskem letu pa je ta vsota znašala 173.281 din. Nadrobnejši podatki po posameznih okrajih dajejo naslednjo sliko: v Mariboru sta bila na drugi deški in na četrti dekliški šoli po dva nemška razreda s 56 oziroma 59 učenkami in učenci. Na območju okraja Maribor — levi breg je imela šentiljska šola 5 nemških razredov s 154 učenci. Ljutomerski okraj: deška in dekliška šola v Apačah sta imeli po dva nemška razreda s 66 učenkami oziroma učenci; v Lokavcu je bil en nemški razred z 42 učenci in v Stogovcih trije razredi s 142 učenci. V okraju Murska Sobota je bilo več nemških razredov, ter v Fikšincih in Kramarevcih (po en razred).

Drugo področje, ki se ga poročili dotikata, se je nanašalo na nemški manjšinski tisk pri nas. Poročilo velikega župana ljubljanske oblasti pravi, da izhajajo na njegovem območju

štirje listi v nemškem jeziku (šlo je za lista Gottscheer Zeitung in Neue Montags Presse, medtem ko ostalih dveh listov nismo mogli ugotoviti). Poročilo pravi, da za »majhno število Nemcev ti listi popolnoma zadoščajo, zlasti, ker prihajajo sem razni inozemski listi, kakor na primer Neue Freie Presse, Reichpost, Grazer Tagespost, Grazer Volksblatt in drugi, poleg tega pa mnogovrstne nemške revije, ilustrovani, modni in humoriistični listi«. Nemški tisk, ki je izhajal na območju ljubljanskega velikega župana se je financiral z naročnino, poleg tega pa še iz drugih virov, katerih »izvor se ne more povsod ugotoviti. Tako na primer poročila sreski glavar v Kočevju, da dobiva Gottscheer Zeitung poleg drugih zasebnih podpor tudi podpore kočevskih rojakov iz Amerike«. O listu Neue Montags Presse (list je začel izhajati leta 1929 op.) pa veliki župan piše, da ga »kakor se sodi, podpirajo nemški gospodarski krogi v Ljubljani, med njimi tudi banka Kreditni zavod za trgovino in industrijo«.

Na območju mariborske oblasti pa so izhajali naslednji nemški listi: Deutsche Zeitung v Celju in Mariborer Zeitung ter Volksstimme v Mariboru. Za prvi list v poročilu beremo, da je manjšinski časnik, medtem ko je drugi v slovenskih rokah ter ga izdaja konzorcij Mariborske tiskarne d. d. Zadnji list je izdajal konzorcij nekdanje avstrijske socialne demokracije. Iz poročila tudi izvemo za naklado vseh treh listov: Deutsche Zeitung 2000 izvodov, Mariborer Zeitung 4500 ter Volksstimme 2000.

Tretji odgovor obeh velikih županov na vprašanje notrajnega ministrstva se je nanašal na finančna in gospodarska podjetja nemške manjšine pri nas. Po poročilu je bil na denarnem področju na območju ljubljanske oblasti na prvem mestu Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani; zavod je bil preko Agrarne banke v Beogradu tesno naslonjen na dunajski Kredit-Anstalt. Njegova delniška glavica je znašala po bilanci za leto 1927 12.500.000 din, rezervni fond 11.149.000 din in vloge 379.595.702 din. V upravi banke so bili zastopani tako Nemci kot Slovenci, vendar pa so bili Nemci »odločilen faktor«. Posebej zanimivi pa so podatki o nemških denarnih zavodih na kočevskem območju. Med njimi je bila najmočnejša Kočevska mestna hranilnica. O njej iz poročila izvemo, da so v njeni upravi tudi Slovenci, leta 1926 pa je postala posojilnica nesolventna, ker je nalagala preveč denarja v nekdanjo Merkantilno banko v Kočevju (slednja je prišla v konkurz); leta 1928 sanacija Kočevske mestne hranilnice in posojilni-

ce še ni bila končana. Drugo denarno podjetje v Kočevju je bila tamkajšnja Hranilnica in posojilnica, zadruga z naomejeno zavezo, v času priprave poročila najmočnejši denarni zavod Kočevarjev. Štel je 400 članov s 530 deleži po deset dinarjev ter imel 70.000 din rezervnega, 20.000 pokojninskega ter 10.000 din rizičnega fonda. Hranilne vloge so znašale 12.850 din, čisti dobiček 79.000 din ter denarni promet leta 1928 144 milijonov dinarjev. Poleg tega so Kočevarji imeli še štiri hranilnice in posojilnice z omejeno zavezo v Kočevski Reki, Starem in Spodnjem logu, Stari cerkvi in Črmošnjicah. Bile so zgolj lokalnega pomena s povprečno 800.000 do 1.000.000 dinarjev letnega prometa. V poročilu velikega župana najdemo pripombo, da našteje hranilnice in posojilnice »kot denarni zavodi za splošno korist ne pridejo v poštev«. Poročilo še navaja, da je imela hranilnica in posojilnica v Kočevski Reki 129 članov s 132 deleži (stanje vlog 452.000 din), Starem logu 159 članov s 318 deleži (508.000 din vlog), Spodnjem logu 47 članov s 33 deleži (142.000 din vlog), v Stari cerkvi 137 članov s 195 deleži. (957.000 din vlog). Poleg tega so imeli kočevarski Nemci svojo podružnico Kmetijske družbe za Slovenijo s 60 rednimi in 700 podpornimi člani; namen družbe je bil pospeševati kmetijsko gospodarstvo s preskrbovanjem plemenske živine, umetnih gnojil, semen in poljedelskega orodja.

Zanimiva je sodba velikega župana o značaju nemškega kapitala na Slovenskem. Pravi, da so bila do leta 1918 industrijska in trgovska podjetja na območju ljubljanske oblasti po večini v nemških rokah. Nacionalizacija (tj. prehod v slovenske roke) po tem letu ni dosegla nameravanega uspeha. Tako so se večja industrijska podjetja, osnovana kot delniške družbe, sicer res na videz »nacionalizirala«, ko je prenehala zapora nad delnicami, vendar jih je nemški kapital znova pokupil. Za Trboveljsko premogokopno družbo poročilo opozarja, da je družba sicer v rokah francoskega kapitala, vendar so vsi vodilni uslužbenci Nemci. Podobno velja tudi za Kranjsko industrijsko družbo, v kateri so vodilni uslužbenci enako Nemci. Za ljubljansko pivovarno Union iz poročila izvemo, da »se je celo okrepila in vsrkala vase še tiste pivovarne, ki so bile pred prvo svetovno vojno v slovenskih rokah«; tako je sedaj vsa pivovarniška industrija v nemških rokah. Veliki župan je pisal, da podjetja, ki niso bila ustanovljena na podlagi delnic, sploh niso bila nacionalizirana, ampak so jih obdržali bivši nemški lastniki. Kot taka podjetja poročilo

omenja tekstilni tovarni v Trziču in Litiji, cementarno v Mojstrani, slaminkarske obrate v Domžalah.

Med nemškimi denarnimi zavodi v Mariboru poročilo tamkajšnjega velikega župana stavlja Mariborski kreditni zavod z 8 do 10 milijoni vloženega kapitala na prvo mesto. Vlagatelji so bili večinoma Nemci. O poslovanju zavoda izvemo, da »deluje jako dobro, vestno in korektno«. Poleg tega je bila v nemških rokah (različne provenience op.) večina mariborske industrije, veletrgovin in obrti. Med zasebnimi nemškimi obrati poročilo omenja paromlina Franz Ludwig in sin, ter Karl Scherbaum in sin, usniarne Hermann Berg, Viljem Freundt, N. Halbärth in J. Hoffmann, pivovarno Tscheligi (spisek v poročilu ni dokončen). V Ptujju so bila po poročilu v rokah nemškega kapitala Ptujsko predujmno društvo ter društvi Vereinhaus in Landwirtschaftlicher Verein. Prvo je bilo registrirano kot zadruga z neomejeno zavezo; rezervni sklad društva je konec leta 1928 znašal 549.225 din. Izvemo tudi, da »zadruga posluje jako dobro, njen denarni promet je razmeroma zelo visok«. Društvo Vereinshaus je štelokakih 70 članov, bilo pa je tudi lastnik poslopja, vrednega okoli 1.500.000 din. Dohodki od hiše so letno znašali kakih 21.000 din, vendar pa je imelo po drugi strani društvo okoli 30.000 din dolga. O delovanju društva iz poročila izvemo, da je njegova dejavnost omejena na oskrbovanje in uporabljanje »omenjenega poslopja. Društvo Landwirtschaftlicher Verein je štelokakih 25 članov ter se je v glavnem ukvarjalo s sadjarstvom. Društvo je bilo lastnik posestva, vrednega kakih 30.000 dinarjev. V Celju so bili Nemci lastniki več »procvitajočih« industrijskih, obrtnih in trgovskih podjetij. Poročilo omenja naslednja podjetja: tovarno emajliranega posodja Adolf Western dd. (30 milijonov obratnega kapitala), Daniela Rakusche veletrgovino z železnino (25 milijonov), celjski mestni mlin, katerega lastnika sta bila brata Rakuscha (10 milijonov), gostilničarja in mesarja Franca Rebevška (2,5 milijona), trgovino s kolonijalnim blagom Gustava Steigerja, (2,5 milijona), trgovino z usnjem Ivana Jellenza (1 milijon) ter opkarno Ungerja Ullmanna (1 milijon obratnega kapitala). Poleg tega je bilo na območju celjskega okraja še 23 »dobro situiranih« nemških obrtnikov in trgovcev. Veliki župan v poročilu dodaja, da Nemci na tem področju nimajo svojih bank, pač pa imajo Hranilno in posojilno društvo z neomejeno zavezo v Celju. Društvo je štelokakih 600 članov s 747 deleži v skupnem znesku

9.752 dinarjev. Po bilanci iz leta 1928 je zadruška imela 147.955 din čistega dobička, medtem ko je dohodek iz nepremičnin znašal 25.082 din. — V Ljutomerškem okraju je imel veleposestvo Julius Meini; površina posestva v Črncih je znašala kakih 100 ha površine, na kateri so gojili okoli 70 glav živine. Posestvo je imelo lastno elektrarno s sedežem preko Mure na avstrijski strani; odvečno energijo je elektrarna oddajala zadružni elektrarni v Apačah za oskrbo Apač in bližnjih Lutvercev. Tako kot v Celju je imela nemška manjšina svojo hranilnico in posojilnico tudi v Apačah, ki je s svojim prometom obsegala celotno Apaško kotlino ter bližnjo Ščavnico. Konec leta 1928 je hranilnica imela 228 članov, 1.925.761 din dohodkov ter 1.889.922 din izdatkov. Hranilnica je bila članica Zadružne zveze iz Celja. Na območju konjiškega okraja sta bili dve nemški kreditni zadrugi. Prva je bila Hranilno in posojilno društvo v Konjicah s popolnoma nemškim vodstvom. Deleži so znašali po 870 din, rezervni kapital 6306 din in stanje vlog 391.698 dinarjev; število članov je bilo 156. Druga zadruga pa je bila Hranilnica in posojilnica v Ločah s pretežno nemškim vodstvom. Deleži so znašali po 750 din, rezervni sklad 7.357 din in hranilne vloge 1.471.557 dinarjev. Število članov je bilo 27. Poročilo pravi, da bilančne številke kažejo, da je »delovanje obeh kreditnih zavodov zelo živahno«.

Žal v ohranjenem gradivu župana ljubljanske oblasti manjka priloga z nadrobnim seznamom nemških društev na območju nekdanje Kranjske, tako da se moramo omejiti na najvažnejša. Leta 1927 je bila ustanovljena Zveza kočevskih prostovoljnih društev, ki je združevala vsa kočevska gasilska društva. Poročilo pravi, da je veliki župan odobril ustanovitev Zveze, ker je po njegovem šlo za humanitarno zvezo, »čeprav obstoji v Ljubljani Jugoslovanska gasilska zveza, pri kateri so včlanjena razen kočevskih skoro vsa gasilska društva v Sloveniji. Zveza in pridružena društva imajo pravila v slovenskem jeziku, sicer pa se jim dopušča popolna avtonomija«. Čitalniško društvo v Kočevju je imelo kakih 6000 knjig, dobljenih iz Avstrije in Nemčije. Še pred tem pa je obstajal Leseverein, ki pa je bil razpuščen ter knjige tega društva shranjene na kočevski gimnaziji. O kočevskem pevskem društvu (Gottscheer Gesangsverein) izvemo, da je imelo 64 članov, njegov namen pa je bil gojenje nemške pesmi. Veliki župan je poročal, da je društvo »že ponovno nastopalo na način, ki ni v skladu z našimi interesi«. Ta-

ko so »8. junija 1926 šli njegovi člani na izlet v Celovec, Št. Vid in Rožek na Koroškem, kjer so jim avstrijski Nemci pripravili manifestacije. Pri tem so baje celo bile demonstracije proti naši kraljevini ter so bili nekateri društveni člani celo ovađeni sodišču«. Delovanje društva je bilo zato začasno prepovedano ter dovoljeno šele, ko je sodišče ustavilo postopek. Društvo je tudi prirejalo izlete v okolico Kočevja z namenom, da goji narodno zavest. V društvu se je tudi prepevala »takozvana« kočevarskahimna »Die Wacht am Kulpa«, sestavljena na podlagi znane pesmi »Die Wacht am Rhein«. Pesem je veliki župan sicer prepovedal, vendar se je še naprej prepevala podobna pesem. Četrto društvo v Kočevju je bilo Kočevsko športno društvo s telovadnim odsekom; društvo je imelo 70 članov: 20 telovadcev, 30 mladincev ter 20 otrok. O usmeritvi društva beremo, da vlada v njem »prilичno isti duh, kakršen je v kočevskem pevskem zboru«.

Ostala nemška društva so bila v Ljubljani. Športnega značaja je bilo Ljubljansko jahalno društvo (pred tem Laibacher Reitschulverein) z 22 člani. Društvo je imelo lastno jahalnico z zemljiščem. Drugo športno društvo je bilo ljubljansko drsalno društvo (Laibacher Eislaufverein). Tako kot jahalno društvo se je tudi to omejevalo na upravljanje zemljišča, ki ga je imelo v lasti, in ki ga je dajalo v zakup. Društvo Schlaraffia je imelo vsega 28 članov, v glavnem Nemcev, v društvenem odboru so bili v celoti Nemci. Namen društva je bila gojitev umetnosti, 65 članov je imelo humanitarno društvo Mladinska skrb. Društvo je imelo v lasti dvonadstropno poslopje z vrtom, v katerem je vzdrževalo otroško zavetišče (del stavbe je imelo v najemu šentjakobsko gledališče). Poleg tega je bilo več ljubljanskih Nemcev članov Društva lokostrelcev v Ljubljani ter Društva za gradnjo delavskih stanovanj. Ob zaključku poročila veliki župan ljubljanske oblasti piše, da ta »društvena organizacija Nemcem zadošča. Ponavljajo pa se od časa do časa še pritožbe, da se je odvzelo Nemcem Kasinoverein (Kazinsko društvo) in Philharmonische Gesellschaft (Filharmonično društvo)«.

Nadrobnejši pa je pregled, pripravljen za območje mariborske oblasti. Pregled kaže, da so imeli Nemci v Mariboru sedem društev; pevski društvi Marburger Männergesangsverein, ustanovljeno leta 1846 s 50 člani, in Liedertafel iz leta 1865 s kakimi štiridesetimi člani, dalje športno društvo Rapid z okrog 250 člani (društvo je imelo lastno športno igrišče), kolesarsko društvo Marburger

Radfahrer-klub Edelweis 1900 z 200 člani, društvo Schalaraffia Marpurghia (okrog 60 članov), lovsko družino Hubertus (30 članov) ter društvo nemških visokošolcev Verband deutscher Hochschüler in Maribor z okrog 50 člani. Poleg tega je bil v Mariboru močan oddelek požarne obrambe, ki je bil skupaj z reševalnim oddelkom »kljub temu, da se nahaja v njih večje število Slovencev, še vedno v nemških rokah«. Za Ptuj pregled navaja tri društva: Pettauer Gesangsverein s 120 rednimi in 130 podpornimi člani, društvo Deutsches Heim (40 članov), ki pa v času priprave poročila ni več delovalo, ter Verband deutscher Hochschüler (20 članov). Središče z vrsto organizacij nemške manjšine je bilo tudi Celje. Tu je bilo središče družabnega in kulturnega življenja celjskih Nemcev Celjske nemško pevsko društvo s 40 člani. Društvena tiskarna Celje je imela 22 članov; premoženje tega društva je znašalo 560.000 dinarjev. V tej tiskarni so tiskali list Deutsche Zeitung, po potrebi pa je društvo tudi krilo primanjkljaj lista. Enako število članov kot društvo Društvena tiskarna Celje je imelo še »Društvo za podpiranje nemško se učeče mladine v kraljevini SHS v Celju«. Društvo je bilo lastnik zemljišča, velikega 45 ha (zemljišče je bilo vredno 250.000 din). Atletik Sportklub Celje je štel 168 članov. Poleg naštetih je bilo v Celju še Društvo za nemško sirotišnico in zaščito mladine (društvo je bilo v likvidaciji). Ob celjskih društvih je veliki župan pripominjal, da se nemška »društva izogibajo javnega političnega delovanja. Tudi se ni opazilo, da bi nejavljeno (= ilegalno) politično delovala«.

Za ostalo Štajersko poročilo navaja naslednja nemška društva: Männergesangsverein v Št. Lovrencu na Pohorju (14 članov), Športni klub v Šoštanju (18 članov), pro-

stovoljna gasilska društva z 20 do 25 člani v Apačah. Žepovcih in Žibercah, Männergesangsverein v Konjicah (20 članov), poleg tega pa je bilo občutiti »pretežno« nemški vpliv še v gasilskih društvih v Konjicah, Ločah in v Vitanju.

II

Ob nemški manjšini je skušalo poročilo mariborskega velikega župana odgovoriti še na nekatera vprašanja madžarske manjšine v Prekmurju. Poročilo pravi, da je v vsem Prekmurju 25 šol, namenjenih Madžarom. Te šole obiskuje 1422 učencev, od tega odpadejo na murskosoboški okraj štirje razredi z 226 učenci ter na dolnjelendavski 21 razredov s 1196 učenci. Izhajala sta tudi dva madžarska lista Muravidek v nakladi 800 izvodov in Nepujság v 600 izvodih (list je v začetku leta 1929 zaradi denarnih težav prenehal izhajati).

Poročilo dalje omenja enajst društev, ki »kot manjšinska ... pridejo v poštev«. To so bila meščanska čitalnica v Dol. Lendavi (15 članov), Židovsko omladinsko društvo v Dolnji Lendavi (26 članov, po rodu Židov madžarske narodnosti), pevsko društvo Škrjanec v Dol. Lendavi (20 članov), gasilsko društvo v Dol. Lendavi (okoli 230 članov), prostovoljna gasilska društva v Dobrovniku (34 članov), Petišovcih (20 članov), Dolgi vasi (20 članov), Dolini (20 članov), Čentibi (20 članov), Motvarjevcih (27 članov) ter izraelitsko žensko društvo v Dol. Lendavi (60 članic). Poročilo tudi opozarja, da se v delovanju teh društev »dosedaj ni opazalo protidržavne tendence ter se tudi v političnem oziru društva kot taka ne udeležujejo, pač pa se v njih delovanju izraža kulturno življenje tamkajšnje madžarske manjšine«.

